

TWEEËRLEI GROOTE MANNEN

I. GROOTE TIJDGENOOTEN

Er zijn twee soorten groote mannen. Machtigen der aarde, die mee de wereldgeschiedenis maken en over het wel en wee van millioenen schijnen te kunnen beslissen. Maar ook de stille werkers, die hun roeping getrouw, in ongebroken ijver en sterk door hun geloof, onopgemerkt hun schier onmenselijke taak vervullen.

De eersten zien de zoeklichten der publiciteit op zich gericht, en zijn, dank zij de moderne middelen van radio, film en pers tot in den kleinsten uithoek der wereld bekend, worden toegejuicht of verwenscht.

De laatsten blijven in de schaduw, gaan in stilte hun weg; hun namen komen niet in de encyclopedieën, laat staan in de geschiedenisboeken voor.

Maar ze zijn niet minder groot, en... God kent ze wel! Over de eerste categorie verschijnen dikke boeken nog tijdens hun leven.

De uitgevers van John Gunthers „Europa in de Branding,“ *) het uitstekende werk, dat ook in ons blad besproken werd, en thans na een jaar zijn 10en druk, volkomen begrijpelijk en verdiend, haalde, blijven in dezelfde lijn voortgaan door een tweetal nieuwe soortgelijke uitgaven: Winston Churchill „Groote tijdgenooten,“ en Prof. Stephen H. Roberts „Het huis dat Hitler bouwde,“ te brengen.

Churchill, die vooral na de spannende Septemberdagen weer van zich doet spreken, geeft in zijn boek een aantal interessante, zij 't ook wat oppervlakkige, biografieën; onder anderen van C. B. Shaw, Sir John French, Asquith, Chamberlain, Trotsky, Foch, Alfonso XIII, Snowden, Balfour, Clemenceau, George V, Hitler en den ex-keizer.

Hij is, begrijpelijk, zeer sterk Engelsch georiënteerd, en, wat evenmin verwondering wekt, niet bijster welwillend ten opzichte van Duitschland.

Aardig typeert hij G. B. Shaw: „Zijn ontbindende theorieën over leven en maatschappij zijn krachtig gebannen gebleven uit zijn persoonlijk gedrag. Hij is beurtelings communist en fascist, pacifist en militarist.

Hij blijkt in al deze tegengestelde gewoonten, poses en houdingen evenveel genoegen te scheppen. Hij heeft zich een fonkelenden weg door het leven gelachen, door met daden of woorden ieder argument, dat hij ooit bezigde bij onverschillig welk vraagstuk, luidruchtig weer omver te werpen, en zodoende elk publiek waartoe hij zich richtte, van zijn stuk te brengen en te verrassen, doordat hij in zijn spot iedere zaak betrof, waarvoor hij zelf eens heeft gevochten...”

Zeer fel is Churchill in zijn requisitoir over Wilhelm II. „In zijn eigen memoires, geschreven van de boetvaardige afzondering uit in Doorn, heeft hij ons op naieve wijze een blik gegund in zijn persoonlijkheid. Men kan zich geen onthulling indenken, die méér het karakter draagt van aangeboren alledaagschheid, van gemis aan begrip en gevoel voor grootheid, zonder nog maar te spreken van het ontbreken der geringste literaire begaafdheid.

Niet zonder schok beseft men, dat op het woord of een gebaar van zoo'n geestelijk beperkt wezen dertig jaar lang, onmiddellijk en in volle gehoorzaamheid, de krachten klaar stonden, die, daarop losgelaten, de wereld konden verwoesten.”

Wilhelm moge dan geen groot vorst en een slecht diplomaat geweest zijn, ik geloof toch dat Churchill, in zijn antipathie tegen Duitschland te zeer meegesleept, hier wel alle objectiviteit mist.

Onlangs sprak ik een Egyptoloog van naam, organisator der tentoonstelling „uit de schatkamer der oudheid,“ die eenigen tijd geleden als genoodigde aanwezig was op huize Doorn, bij de lezing over archeologie, die de ex-keizer daar hield in intiemen kring.

Mijn zegsman was getroffen door de zeldzame intelligentie van dezen vitalen tachtiger, die hoewel dilettant, zich een

zeer diepgaande kennis bleek veroverd te hebben van dit moeilijk studieterrein vol voetangels en klemmen, en een verrassend juist inzicht, speciaal in de Egyptische archeologie.

Veel belangrijker en gelukkig ook objectiever is het boek van den Australischen hoogleeraar in moderne geschiedenis Stephen Roberts.

Ik ken, ondanks de vele, vaak lijvige boekwerken, aan Hitler en zijn regime gewijd, geen betere studie van, geen ook die eerlijker tracht een juist inzicht te geven in het nationaal-socialisme, zijn oorsprong, ideologie, en uitwerking.

Prof. Roberts, een nuchter wetenschappelijk mensch, door zijn studievak — moderne geschiedenis — reeds tot objectiviteit gedwongen, heeft bovendien het voordeel als bewoner van een ver van het onze verwijderd werelddeel, niet zoo licht bevooroordeeld zijn onderzoekingen te beginnen als wij, die, te dichtbij levend, al gauw te weinig „afstand kunnen houden,“ om scherp en juist te zien.

Zijn indruk van Hitler geeft hij aldus weer: „Hij is doorzichtig eerlijk; hij gelooft wat hij zegt en werpt zijn nerveuze kracht in alles, wat hij zegt of doet. Niemand kan twifelen aan zijn absolute oprechtheid.

Hij kan zich niet beheerschen en wordt geheel in beslag genomen door de bewering of handeling van het oogeblik. Dat verklaart, waarom hij de massa meesleept, omdat hij zoo heftig, zoo ontstellend gelooft in wat hij zegt.

Niettemin kan hij op opeenvolgende momenten verschillende dingen zeggen, en in ieder met dezelfde mate van gloed gelooven.

Het is hier geen kwestie van oneerlijkheid, het is zijn geweldige kracht van zelfmisleiding, die zulk een element van onzekerheid in alles brengt, wat hij doet. Zijn emotie sleept hem mee achter zijn onstuimige woorden, en hij kan zijn ontembaar geloof in wat hij zegt noch stoppen, noch temperen. Zodoende is er steeds een element van onzekerheid aanwezig, tenzij hij iederen regel van zijn rede afleest.”

Roberts acht het belangrijkste gebrek van Hitler, zijn gemis aan gewonen menschelijken omgang. „De gedurige aanbidding maakt hem pathologisch; hij krijgt slechts de drierwerf overgehaalde meeningen van de fanatici, de intriganten en de werkelijke patriotten om hem heen te hooren.”

Roberts verklaart het critiekloos geloof der Duitschers in het regiem, door de meesterlijke propaganda van Goebbels. „Ieder onderzoeker in Duitschland weet, wat ook zijn overtuiging moge zijn, dat de constante herhaling van propaganda, in de pers, door den aether en door persoonlijke overbrenging, zijn weerstand ondermijnt, totdat hij een bewuste poging moet doen om niet te berusten in een campagne, waaraan hij dadelijk zou twifelen als hij er op een afstand in zijn studeerkamer in zijn eigen land over zou nadenken. Goebbels heeft een mathematische verhouding gevonden tusschen den stroom van propaganda en iemands weerstandsvermogen en als zijn doseering sterk genoeg is, om twijfelende buitenlanders uit te putten, hoeveel doeltreffender is zij dan wel voor zijn eigen landgenooten?”

Zoo werd de natie gehypnotiseerd. De meeste Duitschers gelooven bijvoorbeeld, dat Rusland een onmiddellijk militair gevaar aan hun grenzen is, dat het Volksfront in Frankrijk een soort anarchie is, dat de Spaansche burgeroorlog van den beginne af een kwestie is geweest van orde tegen communisme... Zij geloofden deze dingen, omdat ze zoo vaak in hun pers werden uitgebazuind, en als vreemde naties protesteerden, werden de protesten niet in de Duitse pers vermeld...”

De objectiviteit van Roberts blijkt vooral ook uit zijn hoofdstuk: de huidige positie der Joden. Hij verklaart hoe er wel eenige redenen was voor beknotting van den Joodschen invloed.

„Duitschland bevindt zich in de ongunstige geografische positie, dat het de eerste étappe vormde in den gestadigen westwaartschen drang der Joden. Zij kwamen van de Poolse moerassen op weg naar New-York, en hadden de

*) Uitg. Mij Eigen Volk, Haarlem.